

12.4 2023
ONSDAGSSERIEN¹²
MUSIKHUSET KL. 19.00

NICHOLAS COLLON
DIRIGENT

JUKKA HARJU
VALTHORN

LILJA HAATAINEN
VIOLIN

György Ligeti
Valthornskonsert "Hamburgkonsert"

I Praeludium

II Signale · Tanz · Choral

III Aria · Aksak · Hoketus

IV Solo · Intermezzo · Mixtur · Kanon

V Spectra

VI Capriccio

VII Hymnus

Outi Tarkiainen
Songs of the Ice

PAUS 20 MIN

Jean Sibelius

Humoresker nr 1, 2 och 4 för violin och orkester

Symfoni nr 7 C-dur op. 105

Paus ca kl. 19.55. Konserten slutar ca kl. 21. Sänds direkt i Yle Radio 1 och på Yle Arenan samt med fördröjning kl. 20 på Yle Tema & Fem.

GYÖRGY LIGETI: VALTHORNSKONSERT

György Ligeti (1923–2006) valthornskonsert kom till under åren 1998–99 på beställning av stiftelsen SEIT i Hamburg, som hoppades att konserten skulle ha anknytning till staden. *Hamburgkonserten* (Hamburgisches Konzert) uruppfördes år 2001 och dess slutliga version härstammar från år 2003. Den traditionella Hansastaden förde Ligetis tankar till barocken. Rubriken hänvisar till Bachs *Brandenburgkonserter*. Till barocken anknyter även de naturhorn som används i konserten.

Innan ventilerna utvecklades på 1800-talet var man tvungen att bilda tonerna på valthornet med hjälp av blåsteknik och med olika handpositioner i klockstycket. Skalar som uppkommer på detta sätt består vad stämningen beträffar av s.k. naturtoner. Ligeti var fascinerad av att kombinera skalar med naturtoner och liksvävande temperatur. Solisten har till sitt förfogande ett modernt valthorn och ett naturhorn, och i

ort och ett med olika stämning. På detta sätt skapar Ligeti svajande ljudtytor, där den harmoniska värld som uppkommer i kollisionen mellan de olika stämningarna är tydligt framträdande.

Många av de begrepp som nämns i satsernas namn har anknytning till barockmusiken. Satsen "Signal" hänvisar till de hornsignaler som användes t.ex. i krigsföring. Tredje satsen kombinerar sångbara och ledigt lekfulla rytmer, som uppkommer genom att använda sig av två gamla tekniska metoder: aksak är en rytmform inom den ottomanska musiken, hoketus (hicka) är å sin sida en medeltida polyfon teknik, där melodilinjen är indelad mellan olika stämmor. Bägge metoderna gör ett lustigt haltande intryck.

I fjärde satsen följer ett dansant utbrott efter solistens mellanspel. Sjätte satsen är en solistisk kapris, ett nyckfullt litet stycke, och därefter följer en hymn som lugnar ner stämningen.

OUTI TARKIAINEN: SONGS OF THE ICE

Outi Tarkiainens (f. 1985) orkesterverk från år 2019 *Yön auringon variaatiot* och *Jään lauluja* bildar ett par, där den nordliga naturens årstider placerar sig sida vid sida: sommar och vinter bildar en cirkel, så att ett kontinuum uppkommer mellan ytterligheterna midnattssol och polarnatt.

Såsom i många av Tarkiainens orkesterverk, sammanflätas också här naturfenomenen med moderskapets upplevelser. Underströmmen i de två verken är kvinnokroppens upplevelser efter barnafödelsen: kroppen öppnar sig och sluter sig, delar sig och skiljer på sig. Dessa förändringar förenas med ljuset som tilltar och avtar samt med tillfrysning och nedsmältning.

Jään lauluja (Isens sånger), som beställts av Radions symfoniorkester och Islands symfoniorkester, handlar emellertid ändå i första hand om isens kraft samt dess maktlöshet inför klimatförändringen. Uruppförandet ägde rum år 2020. Tarkiainen skriver: "*Jään lauluja* är ett orkesterverk om isen – inom det arktiska området andas isen i takt med årstiderna, växer till under vintern och krymper under sommaren. Isens eviga rörelse har en egen sång: långsamt vällande, oundviklig och heltäckande. Isen skallrar, skramlar, brakar och klagar knarande, då vårt allt varmare klimat bryter de gamla naturlagarna och tvingar isen att dra sig tillbaka.

13

JEAN SIBELIUS: HUMORESKER FÖR VIOLIN OCH ORKESTER NR 1, 2 OCH 4

Liksom de flesta kompositörer skrev Jean Sibelius (1865–1957) musik för mycket olika situationer och målgrupper, än för den internationella musikvärlden, än för teaterscenen eller frimurarna. Kompositionerna svarade också på olika skapande behov. I symfonierna ägnade han sig åt de största konstnärliga frågorna. De åren 1916–17 skrivna *Sex humoreskerna för vio-*

lin och orkester är å sin sida musik som var avsedd att gottas åt. I dem hörs det tydligt att Sibelius' eget instrument var just violinen.

Med humoresk avser man ett litet dansant, koketterande stycke. Som helhet bildar Sibelius' humoresker något av en svit, men de spelas också ofta separat.

JEAN SIBELIUS: SYMFONI NR 7 C-DUR OP. 105

Sibelius' sjunde symfoni blev färdig år 1924. De första groddarna till den såddes redan i samband femte symfonins kompositionsprocess åren 1915–19 och den har vissa reminiscenser som sträcker sig ännu längre bakåt i tiden – *Valse triste* (1903) låter höra av sig alldeles intill slutet.

Verket börjar som en enhetlig tråd, en uppåtgående skala som startar flätandet av en musikalisk båge. Avsnitt som varierar den symfoniska traditionens kännetecknande drag (introduktion, genomföring, långsam sats, scherzo osv.) uppkommer friktionsfritt ur varandra. Symfonin träder fram som ett ständigt varierande, skimrande kontinuum.

Musikens narrativ eller symfoniska argument domineras av tanken på att höja sig och förklaras. Sibelius skrev att han eftersträvar "lifs kraft och vitalité", och att symfonin hade mycket gemensamt med antiken, speciellt med Grekland".

Sekelskiftets mystik hade på 1920-talet redan förbytts till en strävan efter nyklassicistisk klarhet, som påverkats av mellankrigstidens ångest och längtan efter någonting bestående. Antikens Grekland sågs som en skyddad källa till allmängiltiga sanningar och en modell för en livskraftig humanitet. Sjunde symfonin är ett kraftfullt, optimistiskt ställningstagande som drivs framåt av en okuvlig livskraft.

Auli Särkiö-Pitkänen

NICHOLAS COLLON

Britten Nicholas Collon hör till den yngre generationens mest efterfrågade och uppskattade dirigenter. Han tillträdde i augusti 2021 som Radions symfoniorkesters nionde chefsdirigent och fortsätter på sin post fram till sommaren 2028.

En viktig del i Collons programplanering för RSO utgörs av ett urval tematonsättare som varierar från en säsong till en annan. Under spelåret 2022-23 är de György Ligeti, Outi Tarkiainen och Sergej Rachmaninov. Därtill har han inbjudit Brett Dean till tonsättargäst för RSO. Collon dirigerar RSO:s säsongskonserter och därutöver orkesterns utländska gästspel på Proms i London med Pekka Kuusisto som solist och i Estland och Tyskland med Hilary Hahn.

Collon är även chefsdirigent för den brittiska kammarorkestern Aurora Orchestra som han grundade år 2004. Han har arbetat med Residentie-orkestern i Haag sedan år 2016. Först delade han posten som huvuddirigent (principal conductor) med Jan Willem de Vriend och 2018–2021 fick han hela ansvaret som chefsdirigent. Sedan hösten 2017 har han även varit förste gäst-dirigent för Gürzenich-Orchester Köln.

Collon har gästdirigerat ett flertal berömda orkestrar: utöver de brittiska

topporkestrarna bl.a. Deutsches Symphonie-Orchester Berlin, Tonhalle-orkestern i Zürich, Ensemble InterContemporain, Europeiska kammarorkestern, Oslo-Filharmonien, Franska nationalorkestern, Metropolitan-symfoniorkestern i Tokyo och Torontos symfoniorkester.

Collon har en bred repertoar och har även arbetat som operadirigent. Han har dirigerat över 200 nya verk, bland dem många uruppföranden och premiärer av kompositörer som bl.a. Unsuk Chin, Philip Glass, Colin Matthews, Nico Muhly, Olivier Messiaen, Krzysztof Penderecki och Judith Weir.

Under säsongen 2021–22 spelade Collon in musik med RSO av Sibelius, Thomas Adès och Lotta Wennäkoski. Bland hans skivinspelningar med Aurora Orchestra vann *Road Trip* (Ives, Copland, Adams och Muhly) år 2015 priset Echo Klassik i serien Klassik ohne Grenzen. Aurora Orchestras första utgåva för Deutsche Grammophon var den 2020 utkomna skivan *Music of the Spheres* (Mozart, Max Richter, Adès, Dowland/Muhly och Bowie). Han har därtill spelat in bl.a. Haydn, Ligeti, Britten och Delius samt med Hallé-orkestern ett flertal skivor med modern repertoar.

JUKKA HARJU

Jukka Harju har sedan år 2006 hänfört publiken som solovalthornist i Radions symfoniorkester. Vid sidan av sina uppdrag i orkestern uppträder han som solist och kammarmusiker på olika håll Finland och utomlands och undervisar vid Sibeliuss-Akademien.

Som 11-åring deltog Harju i EBU:s konsert för unga solister 1986, där han spelade Mozarts konsert som solist för Irlands radioorkester. Han studerade vid Sibeliuss-Akademien för Kalervo Kulmala och i Wien för Roland Berger. År 2005 vann han den internationella valthornstävlingen i Lieksa.

Harju har gästspelat som valthornist bl.a. i Gustav Mahler-ungdomsorkestern under

Claudio Abbados ledning, i Franska radios symfoniorkester, Oslo filharmoniker och Bambergers symfoniker.

Harjus repertoar har sin tyngdpunkt i klassicismen och romantiken, men han spelar även en hel del nutidsmusik och många inhemska tonsättare har skrivit musik för honom. Han har också själv framträtt som kompositör. Harju har spelat in bl.a. Nordgrens och Rähäläs konserter, verk av Whittall och Kujala samt egna kompositioner. På sin senaste skivinspelning (2022) spelar han Bachs solocellosviter nr 1–3 i arrangemang för valthorn.

LILJA HAATAINEN

Lilja Haatainen (f. 2011) har trots sin unga ålder redan hunnit väcka uppmärksamhet som violinist. I början av år 2022 vann hon klassen för unga violinister i violintävlingen i Jyväskylä och i oktober 2022 klassen för under 13-åringar i den internationella Louis Spohr-tävlingen i Weimar i Tyskland. Finalen bestod av Mozarts violinkonsert nr 3 G-dur.

Haatainen föddes i Kempele och inledde sina violinstudier 3 år gammal med Suzuki-metoden och fortsatte sina studier i sex års ålder vid Uleåborgs konservatorium som Mervi Kyrkis elev. Från hösten 2021 har

hon studerat vid Borgånejdens musikinstitut och vid Violinakademien (Konstuniversitetet) under ledning av Janne Malmivaara och Elina Vähälä.

Lilja Haatainen uppträdde våren 2021 vid RSO:s konsert för unga solister. Hon har också spelat som solist med Oulu Sinfonia, Villmanstrands stadsorkester, Finländska kammarorkestern och efter segern i Louis Spohr-tävlingen även med Jenaer Philharmonie. I juni uppträder hon som yngsta artist någonsin vid Musikfestspelen i Nädendal.

RADIONS SYMFONIORKESTER

Radions symfoniorkester (RSO) är Yles orkester med uppdrag att producera och främja inhemsk musikkultur. Orkesterns chefsdirigent är Nicholas Collon.

Radioorkestern grundades år 1927 med en besättning på tio musiker. På 1960-talet utvidgades RSO:s besättning till full symfoniorkester. Orkesterns chefsdirigenter har varit Toivo Haapanen, Nils-Eric Fougstedt, Paavo Berglund, Okko Kamu, Leif Segerstam, Jukka-Pekka Saraste, Sakari Oramo och Hannu Lintu.

Utöver de stora klassisk-romantiska mästerverken omfattar RSO:s repertoar en hel del ny musik och orkestern uruppför årligen ett flertal verk som beställts av Yleisradio. Till RSO:s uppgifter hör även att göra friköpta inspelningar för Yleisradios arkiv av hela den inhemska orkestermusiken.

RSO har spelat in på skiva verk av bl.a. Mahler, Bartók, Sibelius, Hakola, Lindberg, Saariaho, Sallinen, Kaipainen och Kokkonen. Orkestern har för sina inspelningar fått Gramophone Award två gånger – för Lindbergs klarinettkonsert 2006 samt för Bartóks violinkonsert 2018. Orkesterns övriga pris omfattar bl.a. BBC Music Magazine Award, Presto Classical, MIDEM Classical Award samt nominering till Grammy 2020 och 2021. Skivan med Sibelius tondiker och sånger fick priset International Classical Music (ICMA) 2018. Det inhemska EMMA-priset har RSO fått 2016 och 2019.

RSO:s konserter sänds direkt på Yle Arenan och i Yle Radio 1 samt samma kväll med fördröjning på Yle Tema. Inspelningar av konserterna sänds på Yle TV1.